

N	u volghede Charloot met sporen	[101]
	den herte na, dat emmer voren	4985
	wel was ene boghescote.	
	Dat verdroot seere Charlote.	
	Hi verhaeste ¹ sijn pert meer dant ghelede. ²	
	Hets dicke gheseit te menegher stede:	
	Van groter haesten comt selden goet.	4990
	Doe Charloot hem so verspoet, ³	
	snaf ⁴ sijn ors, so dat vel,	
	ende Charloot sterte ⁵ daer of, weet wel.	
	Also lach ter erden dat pert ende sijn	
	heere. Doe dat sach Boudijn,	4995
	noopte hi met sporen Blanchaerde	
	dat verdonren ⁶ dede die aerde	
	vanden spronghen diet spranc.	
	Na den herte voer hi sonder wanc,	
	dat vore hem was wel verre.	5000
	Hi reet snelleke sonder merre ⁷	
	alse die des herts seere beghert.	
	So langhe liep dat goede pert	
	dat hi dat herte hevet herhaelt. ⁸	
	Mettien hevet dat spiet ghedaelt ⁹	5005
	Boudijn, die deggen vri,	
	die den herte was so na bi,	

-
- [Woordverklaring] *verbaesten*: door overhaasting of onnadenkendheid bederven.
 - [Woordverklaring] *gheliden*: verdragen, uithouden. [Hertaling] *Hi verbaeste sijn pert meer dant ghelede* < *Und verbaeste sin pfert me dann er dede*. [Weddige] *Und verbaeste sin pfert me dann er dede* > “und er trieb sein Pferd mehr zur Eile an als er getan haben sollte” (WeNo). Voor de interpretatie “gedaan zou hebben” is een plusquamperfectum noodzakelijk, dat niet door ‘dede’ weergeven kan worden.
 - [Woordverklaring] *bem verspoeden*: voortmaken, zich haasten.
 - [Woordverklaring] *sneven*: struikelen. [Hertaling] *snaf* < *snaff*. Het werkwoord ‘sneven’ is in het Mnl. overwegend zwak, maar ook de sterke vorm komt voor. Omdat het Mhd. de sterke vorm niet kent, is het waarschijnlijk dat ‘snaf’ direct uit de Mnl. tekst is overgenomen.
 - [Hertaling] *sterte* < *stoet*.
 - [Woordverklaring] *verdonren*: daveren, weergalmen.
 - [Woordverklaring] *merre*: verwijl.
 - [Woordverklaring] *berbalen*: bereiken, inhalen, achterhalen.
 - [Woordverklaring] *dalen*: laten zinken.

dat hijt metten spiete lanc
 stac, dattet sonder wanc
 vallen ter erden moet. 5010
 Dies hadde Charloot nijt groot
 ende reet te Boudine waert
 lude roupende: “Wel bastaert,
 puten sone, onwerde catijf,
 God vermalendide u lijf! 5015
 Sidi comen in desen lande
 omme lachter ende scande
 mi te doene ende den minen?
 Bi mijnre trauwen, het sal u scinen.¹
 Ic sal u voeren² na u recht. 5020
 Wat meendi, onwerde cnecht,
 hadde men uwen vader recht ghedaen,
 hi hadde ghehanghen sonder waen
 langhe eer ghi waert gheboren.
 Nu wildi u doen voren³ 5025
 in allen saken. God gheve u scande.
 Mijn vader es heere van desen lande
 ende ghi wilt mi sint⁴ dwinghen⁵ hier.
 U wert ghebrauwen sulc een bier,
 eer ic wane eten in ware dinc, 5030
 dat u ware beter, heere tonharinc,⁶
 ghi waert te Sinte Omaers ewechleke
 bleven wel oetmoedeleke.”
 Also cnielde up derde Boudijn

1. [Woordverklaring] *bet sal u scinen*: het zal u opbreken, het zal onaangename gevolgen voor u hebben. [Hertaling] *bet sal u scinen* < *ber sal uch schijnen*. [Weddige] WeNo vermoedt dat ‘het’ beter is dan ‘her’, waar hij een verwijzing naar God achter zoekt.

2. [Woordverklaring] *voeren*: behandelen.

3. [Woordverklaring] *bem voren doen*: zich onderscheiden, zich voor of boven anderen tonen.

4. [Woordverklaring] *sint*: nu. [Hertaling] *sint* < *schijnt*.

5. [Woordverklaring] *dwinghen*: bedwingen, beheersen, onderdrukken, overwinnen.

6. [Woordverklaring] *tonbarinc*: haring die in de ton gezouten werd en daardoor minder duurzaam was dan andere. [Hertaling] *beere tonbarinc* < *ber Thomaring*. Onzeker. Bedoeld is in ieder geval een scheldwoord. Drastische scheldwoorden zijn in *OvD* ook in andere passages niet van de lucht. [Weddige] WeNo analyseert “her Th-omar-ing” en interpreteert “Herr zu (Sant) Omaers (gehörig)”.

ende sprac: “Ghenade, coninc vri! 5035
 Omme al dat ic hebbe mesdaen
 willic gherne in boeten staen
 naer uwen wille, coninc fier.
 Ende als mijn vader comt, Ogier,
 sal hi u van denselven doen.” 5040
 Wat Boudijn, die coene,
 seede, dochte Charlote quaet,
 ende hi sprac: “Dies wert goet raet.
 Sit up ende laet ons keeren
 ter stede wert.” Al die heeren 5045
 saten up ende reden te samen
 tote si te Karle quamen.
 Doe hiet hise wellecome seere
 ende daernaer vraghede die heere
 wie dat hert vinc ende dat everswijn. 5050
 Doe antworten si alle: “Boudijn
 vincse sonder helpe alleene.”
 Doe sprac Karel: “Jhesus van Nasarene
 moete hem gheluc ende eere gheven.”
 Also es daer die redene bleven. 5055

Die heeren voeren te Parijs waert. [102]
 Boudijn, die seere vervaert
 van desen ghedreeghe ¹ was,
 voer besiden Karle, als ict las.
 Te Parijs in den sale ² 5060
 beeten die heeren sonder tale. ³
 Doe ghinc Karel, die helt wert,

1. [Woordverklaring] *ghedreech*: dreigement

2. [Hertaling] *in den sale* < *als inden sale*.

3. [Woordverklaring] *sonder tale*: zonder woorden, stilzwijgend, zonder verdere debatten; ev. ook: naar waarheid. [Hertaling] *beeten die heeren sonder tale* < *Da bieden die herren sunder zale*. [Weddige] WeGl interpreteert ‘bieden’ als een imperfectum van Mhd. ‘beyten, bijten’ resp. Mnl. ‘biden’ met de betekenis “wachten”. Na de aankomst in zijn paleis gaat Karel naar zijn vertrekken om te slapen (zie de verzen 5079-5080). Omdat hij duidelijk niet de bedoeling heeft gauw terug te keren, heeft het weinig zin dat zijn gevolg op hem wacht. Het ligt daarom veeleer voor de hand ‘bieden’ van Mnl. ‘beten’ (“afstappen van een paard”) af te leiden. ‘Sonder tale’ wordt door WeGl abusievelijk van Mnl. ‘tal’ afgeleid en geïnterpreteerd als “zonder getal, talloos”.

met haesten te sijnre kemenade wert,
 die was van marbere fijn.

Met hem so ghinc Boudijn 5065
 ende als hi daer inne was,
 ghinc hi vertellen, sijt seker das,
 die redene van sinen sone Charloot.
 Dies nam Karel wonder groot.

Als hi Boudijns redene vernam, 5070
 sprac hi toten jonghen man:
 “Joncheere, en verveert u niet.
 Bi Gode, die hem crucen liet, ¹
 mi es leet dat hem ghevel,
 ende hi sal daer omme wel 5075
 ghecastijt sijn omme sijn dreeghen.
 Hi hadde vele bat ghesweghen
 ende ghehouden sinen mont.”
 Karel, die coninc, ghinc ter stont
 up een bedde legghen ende slapen. 5080
 Ende Boudijn, die jonghe cnape,
 ghinc vanden coninc also boude. ²
 Omme dat hi te bat resten soude,
 sciet hi van hem, alsict verstoet.

Hoort ³ van Charlote, dien sijn moet 5085
 seere verhief ⁴ up Boudijn,
 alse hem corteleke wart anscijn,
 dat was jamer ende scade.
 Die jonghe coninc riep te rade
 Guweles, den verrader. 5090
 Die oude Guweloen was sijn vader,
 die Roelant verriet, alsic wane,
 ende sine ghesellen. Van der Losane
 riep hi ooc Macarijs vort. ⁵
 Daerna riep hi rechtevort ⁶ 5095

1. [Hertaling] *die hem crucen liet* < *der am crutz litt*.

2. [Woordverklaring] *boude*: snel.

3. [Hertaling] *Hoort* < *Horte*.

4. [Woordverklaring] *hem verbeft sijn moet*: zijn woede, hartstocht, drift neemt toe.

5. [Hertaling] *vort* < *wert*.

6. [Hertaling] *rechtevort* < *in feler wort*. Omdat ‘wo(o)rt’ onzijdig is, kan het niet

Hardreit ende Berengier, ¹
 die verradre. Alle vier
 quamen als si eerst mochten.
 Sinen sin ende sine ghedochte
 ontdeckte hi hem daer upter stede 5100
 dien lettelt doghede toeseeden. ²
 Dat waren die verradre fel,
 want quadien selden wel
 van iemene segghen ofte doghet. ³
 Guweles sprac: “Biden Heere, die voghet 5105
 der werelt es, Charloot, coninc, heere,
 en wraket ghijs niet, ⁴ men sal des seere
 achter lande draghen u scande,
 sidi doch ⁵ coninc van desen lande.
 Nadien dat ⁶ uwen vader al es onderdaen, 5110
 wat soude dan bestaen ⁷
 dien onwerden bastaert?
 Varen moetti hinderwaert, ⁸

gecombineerd worden met een adjectief met de uitgang ‘-er’. LuFl heeft hier dus vermoedelijk drastischer ingegrepen. Onze reconstructie is speculatief.

1. [Eigenaam] *Hardreit ende Berengier*: twee verraders, die in tegenstelling tot Guweloen en Macarijs in andere Karelepen niet optreden.
2. [Woordverklaring] *toesegghen*: toekennen, toeschrijven. [Hertaling] *dien lettelt doghede toeseeden* < *Den lutzelt togenden zu seden*. Het ligt voor de hand ‘lettelt’ hier als subject (“weinigen”) op te vatten: “aan wie weinig mensen deugden toeschreven”. Indien niet, is het nodig een subject als ‘men’ in de zin op te nemen en het predicat in het enkelvoud te zetten: ‘dien men lettelt doghede toeseede’. [Weddige] *Den lutzelt togenden zu seden* > “denen Tugenden wenig zusagten” (WeNo). De betekenis van Dt. ‘zusagen’ (“bevallen”) heeft het Mnl. ‘toesegghen’ niet. Te oordelen naar *Lex III 1185-1186* is dat ook in het Mhd. niet het geval.
3. [Woordverklaring] *doghet*: iets goeds, iets positiefs. [Hertaling] *ofte doghet* < *uf togend*. Het lijkt zinvoller ‘uf’ als ‘of’ dan als ‘op’ op te vatten: “want verraders spreken zelden goed of zeggen iets positiefs over iemand”. [Weddige] *Wann quadien selden wel / Von ieman sagen uf togend* > “denn Bösewichte sagen selten Gutes von jemandem im Hinblick auf Tugend(en)” (WeNo).
4. [Hertaling] *en wraket ghijs niet* < *Enfragent dis nit*.
5. [Hertaling] *sidi doch* < *Doch ir sint*.
6. [Hertaling] *Nadien dat* < *Wie wol*. Onzeker. Het voor de hand liggende Mnl. ‘hoewel’ heeft alleen toegeevende betekenis, wat hier niet het geval schijnt te zijn.
7. [Woordverklaring] *bestaen*: toebehoren, toekomen.
8. [Woordverklaring] *binderwaert varen*: verderven, ten onder gaan, naar de duivel gaan.

dat hi enech dinc soude bestanden ¹	
te doene, dat hevet in handen	5115
sulc een man, heere, alse ghi sijt.”	
Charloot die van herten nijt	
up Boudijn drouch, sprac sonder spoet:	
“Wrake ict, dat ware mi goet. ²	
Ghi heeren, wat wildi mi hier toe raden,	5120
hoedane wijs ic best scaden ³	
mach Boudine, Ogiers sone?”	
Macarijs sprac: “Ic bem dieghone,	
die u raet sal gheven,	
want also langhe alse Boudijn leven	5125
mach, so es hi u een despijt ⁴	
ende alle daghe een verwijt	
achter uwen oghen ⁵ sonder waen.	
Omme Boudijn sal ic gaen	
ende doen hem hier comen	5130
tuwaert, ende als ghi vernomen	
hebt, so heet mi, ⁶ coninc van prise,	
dat ic en late ⁷ in enegher wise	
ic segghe die redene, die ic eerst seede	
van Boudine hier ter stede.	5135

1. [Woordverklaring] *bestanden*: durven, wagen ('bestanden' is de oorspronkelijke vorm van 'bestaen').

2. [Hertaling] *Wrake ict, dat ware mi goet* < *Vrogent rate, war mir ber zoe goet*. Onze reconstructie is weliswaar speculatief, maar sluit aan bij de verzen 3077, 4693 en 4858, waar LuFl telkens uit Mnl. 'wreken' Dt. 'fragen' heeft gemaakt. [Weddige] *Vrogent rate, war mir ber zoe goet* > “Geht mit Euch selbst zu Rate, was hier gut für mich sei” (WeNo).

3. [Hertaling] *scaden* < *staden*. Waarschijnlijk is een leesfout van LuFl, waarbij 'c' en 't' verwisseld werden. [Weddige] *Hoe dane wijs ich beste staden / mach* > “auf welche Weise ich wohl am besten disziplinieren kann” (WeNo). WeGl schrijft aan Mnl. 'staden' de betekenis “befrieden, bändigen” toe, wat nauwelijks in overeenstemming te brengen is met de grondbetekenis “bevestigen, bekrachtigen; aan zich binden”.

4. [Woordverklaring] *despijt*: smaad.

5. [Woordverklaring] *achter uwen oghen*: achter uw rug, in het geniep.

6. [Hertaling] *mi* < *nu*.

7. [Hertaling] *dat ic en late* < *Das ich ine laße*. LuFl verwisselt het negatiepartikel 'en' met het persoonlijk voornaamwoord 'en'. Bedoeld is: “Geef mij het bevel dat ik niet achterlaat te herhalen wat ik tevoren over Boudijn gezegd heb.” [Weddige] *so heet nu* [...] / *Das ich ine laße in eynnicher wijse* > “so befiehlt nun, [...] / dass ich ihn auf irgendeine Weise (kommen) lasse” (WeNo).

Dan sal ic segghen in minen woorden
dat ic hem Boudijn vermeten hoorde
dat hi u also wel meestren ¹ soude
van scaecspele, alse hi u in den woude
vermeesterde upter jachte. 5140

Hi sals loochenen in sijnre ghedachte
ende met woorden utermaten seere.

Dan sal ic segghen, coninc heere:
'Hi liecht er ane, ic hebs met mie ²
torconde dese hertoghen alle drie.' 5145

Ende dan sullen sijs volghen ³ mijn wort."

Doe spronghen die verradre vort
ende antwoorden, si warens ghereet
ieghelijc te doene enen eet,
eer dat men daer omme soude achter laten 5150
des conincs eere ende bate.

Alse dese redene verstant Charloot [103]
bat hi Macarijs met haesten groot
dat hi so te deser dinc ghome
dat Boudijn daerbi come. 5155

Ende dander sprac: "Ic saelt doen, heere."

Aldus ghinc hi wech ende liep seere. ⁴

Die dief, die wel verdiende scande,
quam corts ghegaen daer hi standen ⁵
vore een veinstre sach Boudijn. 5160

Hi riep hem. Sonder ander pijn ⁶

quam Boudijn te hem ghegaen.

Wat hi begheerde, vraechde hi saen.

1. [Woordverklaring] *meestren*: overheersen, bedwingen, de baas zijn.

2. [Hertaling] *met mie* < *mit mien*.

3. [Woordverklaring] *volghen*: overnemen, zich ermee verenigen of conform verklaren, zich daarbij aansluiten.

4. [Hertaling] *ende liep seere* < *und rief im seere*. Men kan zich moeilijk voorstellen dat Macarijs luid roepend door de gangen van het paleis loopt, vooral omdat dit roepen pas in vers 5161 wordt vermeld. Onze reconstructie is speculatief.

5. [Woordverklaring] *standen*: oude bijvorm van 'staen'.

6. [Woordverklaring] *sonder ander pijn*: zonder dat hij (Macarijs) een ander middel hoefde aan te wenden, vrijwillig.

Dander antworde: “In ware dinc,
ic en beghere niet, sonder die coninc 5165
bat mi, dat ic omme u soude gaen.”
So gheringe alse Boudijn dit hevet verstaen
ghinc hi seere gherne mede
ende peisde, ware dat hijt ontseede, ¹
dat hem Charloot soude belghen seere. ² 5170
Bi diere sake ³ ghinc die joncheere
metten verradre, dien God verdoeme.
So langhe ghingen si, dat si comen
in eene kemenade van steene,
daer die verradre stonden ghemeene 5175
met Charlote, den jonghen coninc.
Ieghelijc hadde in waerre dinc
inder hant een swert al baer ⁴
dat van doghede ⁵ blijcte ⁶ claer
als in den somere dat sonnenscijn. 5180
Alsoe dat sach Boudijn,
wart hi vervaert, ten was gheen wonder,
want hi was alre wapine sonder, ⁷
die men mach draghen an. ⁸
Sijn vader Ogier, die sterke man 5185
was hem nu alte verre.
Dies sal hi scier werden erre, ⁹
want also boude alse quam
in die camere die jonghe man,
sloot men die doere vaste. 5190

1. [Woordverklaring] *ontsegghen*: weigeren (te komen).

2. [Hertaling] *ende peisde, ware dat hijt ontseede, / dat hem Charloot soude belghen seere* < *Und peynste war daz hijt ontseijde / Dats hem Cherloet solte belgen sere.*

[Weddige] WeNo vertaalt: “und hielt das für wahr, als er bestritt, dass ihm Ch[erloet]. (noch) sehr zürne.”

3. [Woordverklaring] *bi diere sake*: om die reden.

4. [Woordverklaring] *baer*: bloot.

5. [Woordverklaring] *doghet*: positieve eigenschap, kracht, deugdelijkheid, qualiteit.

6. [Woordverklaring] *bliken*: schitteren.

7. [Woordverklaring] *sonder* (bijwoord verbonden met een voorafgaande genitief): ontbloot van, niet in het bezit van

8. [Woordverklaring] *andragen*: (op het lijf) dragen.

9. [Woordverklaring] *erre werden ere dinc*: spijt van iets hebben.

Doe waren si seker van haren gaste,
dat hi niewerinc henen mochte ontlopen.
Charloot sprac: “Ghi sult becoopen!
Heere Macarijs, sonder waen,
en moghedi mi niet doen verstaen ¹ 5195
die selve redene up Boudijn
hier vore den oghen sijn,
die ghi spraect bachten ² hem?”
Macarijs antworde: “Coninc, ic bem
die selve man, die ic was langhe eere. 5200
Wat ic gheseet hebbe, coninc heere,
des dar ic noch wel vertrecken
vore sinen oghen sonder bedecken, ³
dat ic was ter selver stat,
heere coninc, alse hi hem vermat, 5205
dat hi u also wel meestren soude
up dat scaecspel alse hi u inden woude
mat maecte ⁴ upter jacht.”
“Bides helegghen Gods cracht,”
riepen die verradre alle, “hoort, 5210
heere coninc, dat sijn ware woort,
want wi hoordent allegader.”
Doe swoer Charloot biden hemelscen Vader
diere, dat soude ghewroken sijn.
“Ghenade, heere,” sprac Boudijn. 5215
“Also helpe mi die Gods cracht,
dat ic niet gheweest bem int ghedacht ⁵
dat ic mi selven jeghen u vermate.” ⁶

1. [Hertaling] *doen verstaen* < *tun gestaen*.: De uitdrukking ‘doen ghestaen’ betekent “staande houden, verdedigen, opkomen voor iets” en zou hier dus ook passen. ‘Doen verstaen’ is echter een meer gangbare uitdrukking.

2. [Hertaling] *bachten* < *binder*.

3. [Woordverklaring] *bedecken*: iets achterhouden, iets geheim houden. [Hertaling] *sonder bedecken* < *sunder blatrucken*. Reconstructie zeer onzeker. [Weddige] WeGl vertaalt “ohne vom Platz zu rücken, unverrückt”, waarbij hij naar Mnl. ‘rucken, rocken’ verwijst. Het woord moet echter een ‘e’ als rijmvoocaal hebben.

4. [Woordverklaring] *mat maken*: overwinnen, verslaan, buiten spel zetten.

5. [Woordverklaring] *in tghedacht*: bij mijzelf, in mijn geest, in mijn gedachten.

6. [Woordverklaring] *bem jeghen enen vermeten*: een hoge toon aanslaan tegenover iemand, bluffen, zich beroemen. [Hertaling] *dat ic mi selven jeghen u vermate* < *Mich*

“Swighet,” sprac Charloot, “Gods hate
 moeti hebben, bastaert, 5220
 Varen moestic hinderwaert,
 en soudic meesterscap prouven.
 Wies verbliden mach ofte bedrouven,
 ieghelijc van ons beeden sal, dat ghelovet, ¹
 scaec spelen om des andren hovet 5225
 vore desen hertoghen fier.”
 “Ghenade, heere, hoe putertier
 sidi mi nu ² in uwe sprake.
 Wi mochten wel spelen om andre sake
 dan om onser beeder hovet. 5230
 Bi Gode, coninc, dies ghelovet:
 al haddi mijn hovet ghewonnen,
 ic en soudet u niet ofjonnen.” ³
 Doe sprac Charloot: “En diet ⁴ u niet!
 Bi Gode die hem crucen liet, 5235
 het ⁵ sal volghen na mine wort.” ⁶
 Als dede hi dat scaecbert reeken vort
 ende dat scaecspel van ivore.
 Charloot nam selve die core
 vanden spele, weet vor waer. 5240
 Te sinen siensten ⁷ sette hijt daer
 om te speelne, alse hi wel conde.

selbs geyn zuvermeßen. De aanpassing is nodig omwille van het rijm. [Weddige] WeEm voegt ‘uch’ in achter ‘geyn’.

1. [Hertaling] *dat ghelovet* < *das geloben*.

2. [Hertaling] *boe putertiere / sidi mi nu* < *der putertier / Sidi nu mir*. [Weddige] WeNo vertaalt: “der Böse seid nun Ihr für mich [...]”

3. [Woordverklaring] *enen iet ofjonnen*: iemand iets misgunnen, iemand om iets benijden. [Hertaling] *al haddi mijn hovet ghewonnen, / ic en soudet u niet ofjonnen* < *Albette ich uwer haubt gewonnen, / Ich ensolte es uch ab onnen*. Tenzij men de Dt. zin (“al had ik uw hoofd gewonnen, ik zou het u niet kwalijk nemen”) als pure ironie zou opvatten, wat niet in de aard van Boudijn ligt, klopt hier iets niet. Onze emendatie drukt de onderdanigheid uit die Boudijn ook elders tegenover Charloot aan de dag legt.

4. [Woordverklaring] *dieden*: helpen, baten.

5. [Hertaling] *bet* < *Er*. Vgl. WeEm: ‘Es’.

6. [Woordverklaring] *bet sal volghen na mine wort*: het zal gaan zoals ik gezegd heb.

7. [Woordverklaring] *te sinen siensten*: zoals het voor hem het best uitkwam, in zijn voordeel.

Ende als Boudijn merken beghonde
 dat hi niet beter sijn mochte,
 bat hi Gode, die ons ghewrochte, 5245
 dat Hine sterke inden spele.
 Hi conste daeran utermate vele,
 want hi haddet dicke vele gheploen.¹
 Jeghen Charlote, den baroen,
 ghinc hi spelen met nuwen kere 5250
 so langhe tote hem God, onse Heere,
 ghestercte dat hi ghewan
 dat eerste spel upten fellen man.
 Doe meende hi wech hebben ghegaen,
 maer hi moeste bliven sonder waen 5255
 van Guwelesse,² den verradre.
 Hi dedese echter spelen tegadre
 ofte men soudene³ hangen bider keele.
 Boudijn speelde so langhe ende vele
 tote dat hi tander spel ooc ghewan. 5260
 Doe sprac die edel man:
 “Al hebbic u hovet ghewonnen,
 ic en willet u niet verjonnen.⁴
 Mer ware ic verslegghen hie,⁵
 vriende en hadde ic niet bi mie. 5265
 Des moghet ghi wel wesen vro.”
 Van dier redene balch hem so⁶
 Charloot, dat hi verdrouch⁷
 dat scaecbert, daer hi mede slouch

1. [Woordverklaring] *plien*: doen, plegen.

2. [Eigennaam] *Guwelesse* < *Guweloen*. De onderscheiding tussen de zoon (Guweles) en de vader (Guweloen, zie de verzen 5090-5091) wordt in de Duitse tekst blijkbaar niet consequent gemaakt.

3. [Hertaling] *soudene* < *wilde ine*.

4. [Woordverklaring] *verjonnen*: iemand iets kwalijk nemen, ten kwade duiden.

5. [Woordverklaring] *hie*: variant van ‘hier’.

6. [Hertaling] *balch hem so* < *batte so groten moet*. ‘Groten moet hebben’ betekent volgens het *MNW* “een hoge geest, een groot karakter hebben”, wat niet van toepassing is op Charloot. ‘Moet’ rijmt bovendien niet op ‘fro’ in vers 5266, dat op zijn beurt niet op een zinvolle manier door ‘vroet’ vervangen kan worden. We geven daarom de voorkeur aan deze speculatieve emendatie.

7. [Woordverklaring] *verdraghen*: opheffen, optillen.

Boudijn so overseere ¹ dat stappans die edel joncheere vore sine voete viel neder doot. Dat was jamer ende scade groot dat sijn doot daer moeste ghescien.	5270
Alse die verradre sien dat Boudijn sijn lijf hevet verloren, maecten si hem wech, alse ghi sult hooren, te Karle, die te slapene lach. Si riepen lude: "Owi, owach, acharme, wats hier ghesciet!	5275 5280
Hoe grote scade ende verdriet hevet nu Charloot, sonder waen, der soeter kerstijnhede ghedaen! Hoe groet vernooi, hoe grote pine sullen nu liden alle kerstine van dien dinc, dat ghesciede hier. ²	 5285
Ay mi, ay mi, wat sal Ogier segghen, als hi vor hem sal sien sijn kint doot." Ende mettien spranc Karel van den bedde, daer hi lach. Ende als hi die hertoghen sach weenen so over seere, vraghede hem die groote heere, wat dat wesen mochte te waren, dat si alle so mesbaren.	 5290 5295
Si spraken: "Heere, wi en ghemetent ³ niet. ⁴ Die meeste jamer es ghesciet, die hier te voren nie ghevel. Die valsce Charloot, u sone fel, hevet versleghen in ware dinc	 5300

1. [Woordverklaring] *overseere*: pijnlijk.

2. [Hertaling] *dat ghesciede hier* < *das bie ghescheben ist*. Aanpassing omwille van het rijm.

3. [Woordverklaring] *ghemetent*: begrijpen.

4. [Hertaling] *wi en ghemetent niet* < *wir enwissent nit*. De verraders kunnen niet beweren dat ze niet weten wat er gebeurd is als ze het zelf aan Karel komen vertellen. Het is waarschijnlijker dat ze tot uiting brengen dat ze niet begrijpen wat er gebeurd is. Dat wordt door Mnl. 'ghemetent' uitgedrukt.

den alre besten jonghelinc,
 die ter werelt ie lijf ghewan.”
 “Wie es dat,” vraghede die edel man,
 “die verslegghen es vanden sone mijn?”
 “Acharmen, heere, hets Boudijn, 5305
 Ogiers sone, dien ghi hebt in hoeden.”
 Also Karel dat hoorde, verwoeden
 beghan hi recht alte male.
 Hi liep ghereet dore den sale,
 daer Boudijn verslegghen lach. 5310
 Ende als Charloot sinen vader sach,
 liep hi wech met haesten groot.
 Ware hi bleven, hi ware doot.

So ontliet Charloot sinen vadre [104]
 Dies drouveden seere die verradre ¹ 5315
 want si hadden voren ² hope groot
 dat hem sijn vader soude doot
 met haesten hebben gheslagghen.
 Die coninc Karel dede dragghen
 den doden vore hem in den sale. 5320
 Die coninc claghede, weet wale,
 jamerleke Boudijn,
 dien daer verslouch die sone sijn.
 Dies docti hebben toren groot. ³
 Daerna die coninc gheboot 5325
 dat men te Parijs inder stede
 in allen kerken luden dede
 met allen clocken over die siele.
 Die coninc bat Gode ende sinte Michiele
 dat si die siele wilden ontfaen. 5330
 Ooc hevet dat volc ghemeene verstaen

1. [Hertaling] *Dies drouveden seere die verradre* < *Die droveden seyt, die verrader*. De betekenis van de Dt. zin is onduidelijk. [Weddige] De interpunctie van HiWe is raadselachtig en wordt niet nader verklaard.

2. [Woordverklaring] *voren*: tevoren.

3. [Hertaling] *Dies docti hebben toren groot* < *Des dubte zu haben zorn groet*. ‘Docti’ is homoniem. Het kan zowel van ‘denken’ als van ‘duchten’ komen. [Weddige] WeEm voegt ‘ine’ in achter ‘duhte’.

dat luden vanden clocken¹ inder stede,
 ende wonderde² waertoe mense alle luden dede.
 Also quamen si uten husen ghelopen
 ten kerken wert met groten hopen 5335
 ende vragheden omme niemare,
 waer omme dat grote ghelude³ ware.
 Men seedet hem ende also saen
 ghingen si hare hande slaen
 al⁴ dore die port 5340
 ende elc seedet danderen vort,
 alse men noch altoes doet.
 Dat volc liep oft ware verwoet,
 vol jamer ende seere.
 Ende mettien quam Ogier, die heere, 5345
 van Denemerken wert ghevaren
 met sinen ghesellen. Hi sach mesbaren
 inder stat meneghen Fransoys,
 ende ooc hoorde Ogier, die Danoys,
 alle die clocken luden in der stede. 5350
 Dat dochte hem wonder, bi waerhede.
 Hem wonderde wat dat bedieden mach.
 Enen man ghemoete hi, die slach in slach
 ghinc slaen sine hande te gader
 ghelijc oft⁵ sijn vader 5355
 upter straten laghe verslegghen doot.⁶
 Ogier wilde dat wonder groot

1. [Hertaling] *vanden clocken* < *von der glocken*.

2. [Hertaling] *ende wonderde*: toegevoegd. In de Dt. tekst sluit de rest van het vers zonder syntactische verbinding bij de voorgaande zin aan.

3. [Woordverklaring] *ghelude*: klokkengelui, lawaai.

4. [Hertaling] *al* < *So gar*.

5. [Woordverklaring] *ghelijc of*: net alsof.

6. [Hertaling] *ghelijc oft sijn vader / upter straten laghe verslegghen doot* < *Glicher wijse tet auch sin vader: / Uf der straße lege erslagen dot...* [Weddige] Door de dubbele punt achter 'vader' en de drie puntjes achter 'doot' wekt HiWe de indruk dat vers 5355 een inleidende hoofdzin is op een daarop volgende onvolledige mededeling in de indirecte rede. Wie dood op straat ligt, is volgens WeNo verzwegen. Het lijkt veel zinvoller beide verzen als een gewone vergelijkende bijzin bij de regels 5353-5354 te interpreteren: de man maakte misbaar alsof zijn vader dood op straat lag.

overeen ¹ weten, wes ² men so mesbaert.
 Uten volke riep hi te hem waert
 enen man ³ ende sprac met sinne: ⁴ 5360
 “Ic biddu, besceet ⁵ mi, lieve minne,
 waer omme dit volc so claghende si.” ⁶
 Ghone sprac: “Ofict wete! ⁷ Ay mi!
 Dat ghi dat volc hem also siet meslaten,
 en es gheen wonder, bi caritaten, 5365
 want hier es versleghen heden
 een jonghelinc, bi waerheden,
 daer omme noch meneghe ghepijnt sal sijn.”
 “Wie eist, goede vrient?” – “Hets Boudijn.
 Sijn vader es die sterke Ogier. 5370
 Charloot, die van herten es fier,
 verslouchene, God gheve hem toren.” ⁸
 Ogier, die deghe wel gheboren,
 versuchte als hi hoorde die tale.
 Hi wart bleec ende vale 5375
 int aensichte else hi hoorde

-
1. [Woordverklaring] *overeen*: geheel en al; in ieder geval.
 2. [Woordverklaring] *wes*: waarom, om welke reden. [Hertaling] *wes* < *wie*.
 3. [Hertaling] *Uten volke riep hi te hem waert / enen man* < *Dem volk rieff er als zu ime wert / Ie einen man*. Het gebruik van ‘iglicher’ (“ieder van hen”, zie *Lex* 1414 s.v. ‘ie-ge-lich’) in vers 5363 bewijst dat LuFl met ‘ie einen’ in vers 5360 wel degelijk “telkens een” bedoeld moet hebben. Dat levert in deze context geen zin op. WeNo’s vertaling “Aus dem Volk rief er zu sich einen einzelnen Mann” geeft dus correct weer wat bedoeld is, maar niet wat in de Dt. tekst staat.
 4. [Woordverklaring] *met sinne*: met aandrang.
 5. [Woordverklaring] *besceden / besceiden*: verklaren, uitleggen.
 6. [Hertaling] *so claghende si* < *so clagber sij*. Mhd. ‘klagebaere’ betekent zowel “beklagenswaardig” als “klagend” (*Lex* I, 1599). Mnl. ‘claghebaer’ wordt alleen met ‘wonde’ verbonden en betekent: “waarover voor het gerecht een aanklacht kan worden ingediend”. Ook ‘claghelijc’ komt nauwelijks in aanmerking omdat dit zo goed als nooit predicatief gebruikt wordt.
 7. [Hertaling] *Ghone sprac: “Ofict wete!”* < *Iglicher sprach: ‘ich enweiß es nit’*. Omdat de man wel degelijk weet wat er aan de hand is en Ogier ook inlicht, is het onzinnig hem te laten zeggen dat hij van niets weet. Het gereconstrueerde antwoord ‘Ofict wete’ veronderstelt in principe dat dit een reactie is op Ogiers vraag of hij weet wat er aan de hand is. Die vraag heeft Ogier evenwel niet gesteld. Men zou in vers 5361 ‘besceet mi’ daarom kunnen vervangen door ‘weti’, maar omdat deze ingreep wel heel erg afwijkt van de Dt. tekst, hebben we daarvan afgezien.
 8. [Woordverklaring] *toren*: leed, verdriet; nadeel, schande.

des mans redene ende sine woorde.
 Seere wart bedrouft die wigant.
 Enen guldinen bysant,
 scincte hi den manne ende ghinc vort 5380
 dore Parijs, die goede port,
 sonder niemare ende tale
 tote dat hi quam vore sconincs sale.

Doe vore den sale quam Ogier [105]
 ende beete ¹ scier 5385
 van Broyforte, den goeden perde,
 ghinc hi in den sale ter verde,
 daer Boudijn, sijn sone, lach
 doot upten vloer. Ende als hem sach
 Karel, die coninc van Vranckerike. 5390
 ghinc hi te hem wert droufelike
 ende claghede hem, hoe sijn sone Charloot
 sinen sone hadde ghesleghen doot
 ane die wet ² over waer
 Ogier antworde daernaer: 5395
 “Heere coninc, dat ic nu verloren
 hebbe mijn kint, dies es die toren
 in minen herte herde groot.
 Mer nadien dat hi es doot
 ende en mach niet levende werden, 5400
 radic wel, dat menne ter erden
 doe alse ten rechte behoort
 vander Kerken.” – “U scone woort,
 moet u God lonen, heere Ogier,”
 sprac Karel, die coninc fier. 5405
 “Ic rade ooc wel in waren saken,
 dat wi ene soene maken
 van uwen sone Boudijn,
 dien Charloot, die sone mijn,

1. [Woordverklaring] *beten*: afstappen. [Hertaling] *beete* < *ab steig*. Het Mnl. kent geen werkwoord ‘afstijgen’.

2. [Woordverklaring] *ane die wet*: onrechtmatig. [Hertaling] *ane die wet* < *One sin wißen*. Het lijkt waarschijnlijker dat hier de uitdrukking ‘ane die wet’ in het spel is dan dat Karel zou zeggen dat de moord buiten zijn weten is gebeurd.

verslegghen hevet, dats mi leet.” 5410
 “So eist mi,” ¹ antworde Ogier ghereet.
 “Ic wouts u noch leeder ware, heere coninc.” ²
 Karel sprac: “Dat scoenste soendinc
 salic u gheven, heere Ogier,
 over u kint. Drie duserent rudders fier 5415
 willic senden over see
 vor sine siele, die nemmermee
 keeren en sullen te gheenen daghen.
 Ooc willic u ³ vor alle mine maghen,
 die hier bi mi staen, te ghelike ⁴ 5420
 die helchte ⁵ up draghen van Vrankerike,
 dat ghi eweleke blivet mijn gheselle. ⁶
 Ooc willic doen stichten eene capelle
 ende doen maken sekerleke.
 Ooc willic daertoe stichten ghewaerleke 5425
 vijf ende twintech papen sonder saghe
 die hem sullen alle daghe
 vijf ende twintech messen singhen
 Gode te eere, dat Hi bringhen
 uws soens siele in hemelrike moete. 5430
 Ogier, mach u dese boete
 ghenoughen, ic wilse u gherne gheven.
 Also moetic met eeren leven.
 Merct in u herte ende besiet:
 en ⁷ mach si u ghenoughen niet? 5435
 Wat ghi meer wout hebben ghedaen, ⁸ 5436 = HiWe 5462

1. [Hertaling] *mi* < *nu*.

2. [Hertaling] *Ic wouts u noch leeder ware* < *Ich wilts nu nach leder ware*. Bedoeld is vermoedelijk: “Ik wou dat u daar nog meer spijt van zou hebben (dan ik)”. [Weddige] *Ich wilts nu nach leder ware* > “Ich will sie nun leeder, wahrhaftig” (WeNo).

3. [Hertaling] *u*: ingevoegd. WeEm voegt ‘uch’ in in vers 5421.

4. [Woordverklaring] *te ghelike*: naar recht en billijkheid.

5. [Woordverklaring] *belchte* / *helfte*: helft.

6. [Woordverklaring] *gheselle*: wapenbroeder. [Hertaling] *dat ghi eweleke blivet mijn gheselle* < *Das ir ewiclich an blibent geselle*.

7. [Hertaling] *en* < *Und*.

8. [Hertaling] De verzen 5436-5461 corresponderen met de verzen 5462-5488 in de editie-Weddige [= HiWe 5462-5488]. De verzen HiWe 5436-5461 zijn per vergissing naar voren verschoven. Het is niet onwaarschijnlijk dat deze verplaatsing al in het Nederlandse

men soudet te doene gherne bestaen
u te eeren, deghe vroet.”¹

Doe sprac Ogier daer hi stoet:

“Ic en ontfanghe niet, coninc fijn,²
dese soendinc, die maghe mijn
en moeten hier sijn, wien dat scade,
ende ic mi met hem berade.”³

5440 = HiWe 5466

Als die coninc dat verstoet,
coes hi boden dapper ende goet,
die sterc waren ende fier
ende sende om Namels van Bavier.

[106]

5445 = HiWe 5471

Eenen sende hi sekerlike
te Buevoene, den coninc rike,
dien men hiet ‘sonder Baert’.

5450 = HiWe 5476

Den andren sende hi metter vaert
ten coninc Gwindeloene
van Ongrien, den baroene.

Ooc sende Karel, die vrie,
ten coninghe van Pavie,

5455 = HiWe 5481

voorbeeld van LuFl voorhanden was. Daarvoor pleit de herhaling van de verzen HiWe 5460-5461 en HiWe 5488-5489. Het ziet ernaar uit dat een kopiist van de Nederlandse tekst twee tekstblokken van ca. 26 verzen van plaats verwisseld heeft. Hij heeft dat gemerkt en de verschuiving met verplaatsingstekens gemarkeerd. Aan het einde van het eerste blok gaf hij de lezer de aanwijzing dat de tekst verder ging met de verzen HiWe 5488-5489. In een later afschrift, het Heidelbergse handschrift of misschien een Nederlandse tussenschakel, zijn deze aanwijzingen over het hoofd gezien en verdwenen, zodat de verzen HiWe 5488-5489 uit de legger gewoon afgeschreven werden op de plaats waar ze stonden, wat de verzen HiWe 5462-5463 opleverde. [Weddige] HiWe 5436 luidt “Die botten wurbent ire bottschafft wol”, wat correspondeert met ons vers 5464 (“Die boden worven hare bootscap wale”). WeNo verwondert zich bij dit vers 5436 over het abrupte optreden van de boden. Hij concludeert dat “ein Stück über deren Aussendung fehlt.” Dat is onjuist. Het laatste deel van de woorden van Karel, het antwoord van Ogier en de uitzending van de boden worden weergegeven in de verzen HiWe 5462-5488.

1. [Hertaling] *u te eeren, deghe vroet.* < *Uß eren doeghe vroet.* [Weddige] WeNo vertaalt: “um der Ehre willen schien es ihnen klug.”

2. [Hertaling] *fijn < vri.*

3. [Hertaling] *en moeten hier sijn, wien dat scade, / ende ic mi met hem berade* < *Und müssen hie sin, wem das schade, / Und ich nit enberade.* [Weddige] WeNo vertaalt: “und Ihr werdet sehen müssen, wem das schadet, wenn ich nicht bereit bin.” WeGl vermeldt deze vindplaats van ‘berade’ noch bij het trefwoord ‘beraden’ noch bij ‘bereiten / bereiden’.

Disdier ¹ was die name sijn.	
Ten bisscoppe Tulpijn	
sende Karel, bi sinte Jan,	
ende te meneghen andren man	
sende Karel, die mi ² onghereet ³	5460 = HiWe 5486
te noemene ⁴ ware. Die tijt verleet.	5461 = HiWe 5487
[...]	5462 = HiWe 5488
[...] ⁵	5463 = HiWe 5489
Die boden worven ⁶ hare bootschap wale.	5464 = HiWe 5436
Daernaer keerden si altemale.	5465 = HiWe 5437
Die heeren die ontboden waren	
ghereeden hem sonder sparen	
te Parijs wert, alsic seede.	
Si en begheerden gheene langhe beede. ⁷	
Si voeren alle in Gods name	5470 = HiWe 5442
ieghelijc bi hem. ⁸ Ten lesten quamen	
si, alsict vertellen mach,	
te Parijs up eenen dach,	
na dat ict int Waelsce vernam.	
Karel selve, die hoghe man,	5475 = HiWe 5447
hevet die heeren wel ontfaen.	
Aldus dede ooc Ogier, sonder waen.	
Hi ⁹ onthaelde sine maghe	
wel ende dreef grote claghe.	
Dat sconinx sone Charloot	5480 = HiWe 5452
sinen sone hadde gheslegghen doot,	
dat was hem allen te hoorne leet.	

1. [Eigennaam] *Disdier* < *Dudier*.

2. [Hertaling] *mi* < *nu*.

3. [Woordverklaring] *onghereet*: bezwaarlijk, moeilijk.

4. [Hertaling] *noemene* < *nemende*.

5. [Hertaling] *Die tijt verleet* / [...] / [...] < *die zijt verleit*. / *Karle in ein kemmenade* / *Ogiers mage rief er zu rade*. De verzen HiWe 5488-5489 zijn gelijkkluidend met HiWe 5460-5461 (= 5488-5489 in onze telling). Ze markeren telkens het einde van de twee verwisselde tekstblokken. Hier passen ze niet in de context, in 5488-5489 daarentegen wel.

6. [Woordverklaring] *werven* (in verband met een opdracht): uitvoeren, volbrengen.

7. [Woordverklaring] *beede* / *beide*: uitstel.

8. [Woordverklaring] *bi hem*: afzonderlijk, op zichzelf.

9. [Hertaling] *Hi*: toegevoegd.

Herberghe namen die heeren ghereet.
 Omme haer eten en darf ¹ men niet vraghen
 daer si te herberghene plaghen. 5485 = HiWe 5457
 Si aten te hove metten coninc.
 Ende alsmen gheten hadde, so ghinc
 Karel in sine kemenade.
 Ogiers maghe riep hi te rade. ² 5489 = HiWe 5461
 Dore God bat hi hem dese dinc, 5490 = HiWe 5490
 dat si hem holpen dat soendinc
 maken van haren neve
 ende van sinen sone. Daer beneven
 stont Namels van Bavier
 ende seede: "In trouwen, heere coninc fier, 5495
 ten es gheen wonder dat hi hevet toren groot,
 Ogier, omme sijns soens doot,
 dien u sone versleghen hevet.
 Ic rade wel, coninc, dat ghi des ghevet
 in tijts ³ bate ⁴ ende soene 5500
 eer eneghe wrake daer of ⁵ come.
 Alset quame up wrake, ⁶
 dan soude niet so licht die sake
 moghen ghebetert sijn ⁷
 alsoe het nu soude." Karel seide mettien: 5505
 "Ghi seghet sekerleke waer.
 Daer omme biddic u, ghi heeren, vorwaer,

1. [Woordverklaring] *derven*: behoeven.

2. [Hertaling] *Karel in sine kemenade*. / *Ogiers maghe riep hi te rade* < *Karle in ein kemmenade*. / *Ogiers mage rieff er zu rade*. Deze beide verzen, die door een afschrijffout twee keer in de Dt. tekst voorkomen (HiWe 5460-5461 en HiWe 5488-5489) staan hier op de goede plaats. Onze telling loopt vanaf vers 5490 weer parallel met de editie-Weddige.

3. [Woordverklaring] *in tijts*: bijtijds, van tevoren; spoedig.

4. [Woordverklaring] *bate*: genoegdoening, voldoening, vergoeding, boete.

5. [Hertaling] *of* < *nach*.

6. [Woordverklaring] *alset quame up wrake* (met onpersoonlijk gebruikt 'comen'): als het op wraakneming zou uitlopen, als er wraakneming van zou komen.

7. [Hertaling] *Alset quame up wrake*, / *dan soude niet so licht die sake* / *moghen ghebetert sijn* < *Wenn er keme uf rache*, / *Hen solte niet so lichter sache* / *Dan niet mogen gebessert werden*. Het laatste woord is aangepast omwille van het rijm op 'mettien', al levert dit alleen een assonantie op. WeNo vertaalt: "Wenn er käme, um sich zu rächen, dann würde das nicht mehr so leicht behoben werden können."

dat ghi mi helpt ter soene
 jeghen uwen neve, den deghe coene,
 want blivet die onvrede, dats waerheit, 5510
 so werden daerbi ghecrenct ¹ die kerstijnheit
 ende ghesterct die payiene.
 Namels heere, dat ware onsiene. ²
 Dat segghic u vore al dandren
 omme dat ghi die sake verwandren ³ 5515
 moghet van Ogiere, den heere,
 die u minnet herde seere,
 want ghi hebt hem upghehouden.” ⁴
 Namels sprac: “Heere, wi souden
 die soene, mochten wi, gherne maken 5520
 eer hi ons pine dede in waren saken.
 Ghi moghet segghen, wat ghi wilt gheven
 over Ogiers sone, onsen neve,
 den welken u sone verslouch.”
 “Al onverdiert groot onghevouch 5525
 waert,” antworde die coninc, “sonder waen,
 woudics niet in boeten staen.
 Ja ic, ghi heeren, so helpe mi God.
 Ic boot Ogiere een scoen ghebot, ⁵
 dat ghi wel hebt verstaen.” 5530
 “Dat ware, heere, wel tontfaen.
 Hem soude sulc ghebot wel noden.” ⁶

1. [Woordverklaring] *crenken*: zwak maken.

2. [Woordverklaring] *onsiene*: schadelijk, hachelijk, gevaarlijk. [Hertaling] *dat ware onsiene* < *das were kein unsynn*. Het Duitse vers rijmt niet. Alternatief ook: “dat ware tontsiene”.

3. [Woordverklaring] *verwanderen* / *verwandelen*: veranderen, wijzigen.

4. [Woordverklaring] *ophouden*: opvoeden, grootbrengen. [Hertaling] *upghehouden* < *uf enthalden*. Mnl. ‘onthouden’ betekent “bij zich opnemen, iemand gastvrijheid geven” zodat ook dit woord hier in aanmerking komt. De comtaminatie ‘oponthouden’ (vgl. WeGl s.v. ‘(uf) enthalten’). komt daarentegen niet voor in het *MNW*.

5. [Woordverklaring] *ghebot*: aanbod, voorstel.

6. [Woordverklaring] *noden*: aansporen, overhalen. [Hertaling] *Hem soude sulc ghebot wel noden* < *Solde er sollich gebot wol noede*. [Weddige] WeNo interpreteert: “wenn er von solch einem Angebot Gebrauch machen würde”, waarbij hij ‘noede’ van Mnl. ‘noten’ afleidt, dat echter geen enkele betekenis heeft die hier in aanmerking komt, terwijl een rijm ‘noten:dooden’ eerder onwaarschijnlijk is.

Karel sprac: “Sinen sone, den dooden,
willic den stouten deghen
seventien werf met goude upweghen 5535
ende ghevent hem sonder waen.”
Also dit die heeren hadden verstaen,
sceden si van den coninghe sciene
ende ghingen te haren neve Ogier.

A Idus quamen die heeren sciene [107]
ten sterken man Ogier
in eene camere, daer sine vonden
harde erre ten selven stonden
met sinen vierewerf twintech ruddaren
die in Denemerken met hem waren. 5545
Ende also hi die heeren hevet versien
spranc hi vander stede daer hi sat mettien
ende ghinc ten heeren waert
besiden hem staen. Met snelre vaert
vraghede hi die heeren, waer si waren ghewesen 5550
so langhe. Ende mettesen
antworde Namels van Bavier:
“Ic saelt u segghen, neve Ogier.
Wi hebben algader ghesijn ¹
bi Karle, den coninc fijn, 5555
die u bi ons dat soonste ghebot
ontbiedende es, neve, bi God,
dat nie man andren boot
van soene. Met goude root
wil hi uwen sone, die es verslegghen, 5560
seventien werf doen nederweghen. ²
Nochtan wil hi u niet te min
die soene gheven, die hi int beghin
u boot, neve namecont.” ³
Ogier antworde ter selver stont: 5565
“Ghi heeren, dese voorseide soene,

1. [Woordverklaring] *ghesijn*: geweest (zuidelijke variant).
2. [Woordverklaring] *nederweghen*: in gewicht overtreffen.
3. [Woordverklaring] *namecont*: beroemd, vermaard.

die mi ombiet die coninc coene,
 wat radijs: Sal ¹ icse ontfaen?”
 Si spraken: “Het ware wel ghedaen,
 Ogier, neve, woudijt doen. 5570
 Also helpe ons sinte Simoen.
 Wi en connent u niet ontraden.”
 Ogier antworde met staden:
 “Ic en ontfanghe nemmee gheene soene
 van Charlotte, Karels sone, 5575
 eer ² Boudijn, mijn kint,
 dat ic van herten hebbe ghemint,
 eerleke ter erden si ghedaen.
 Ende daernaer willic doen verstaen
 den coninc lude ende stille 5580
 van der soene weggen minen wille.
 Anders willic hem niet doen verstaen.”
 Doe keerden die heeren saen
 te Karle, van dien si henen voeren.
 Alsoe Namels hem liet horen 5585
 Ogiers sin ende sijn ghedochte,
 versuchte die coninc so onsochte ³
 dat alle van herten hadden seerhede. ⁴
 Ter erden viel hi in ommachte mede
 so dat die heeren worden gram. ⁵ 5590
 Ende daernaer, als hi weder te hem quam
 sprac Karel, die coninc fier:
 “Ay mi, lacen! Danoyes Ogier,
 sal bliven verloren die kerstijnheit
 omme dinen sone? Dats jamerheit, 5595
 dat men niet versoenen ⁶ en mach
 met ghenen goede, o wee ende wach,
 noch daertoe met gheenre have.

1. [Hertaling] *sal* < *wil*.

2. [Hertaling] *eer* < *Fur*. [Weddige] *Fur* > “bevor nicht” (WeNo).

3. [Hertaling] *versuchte die coninc so onsochte* < *Da versuchte der kunig onesochte*.

4. [Woordverklaring] *seerhede*: pijn.

5. [Woordverklaring] *gram*: teneergeslagen, bedroefd, bedrukt.

6. [Woordverklaring] *versoenen* (intr.): zich met elkaar verzoenen.

Mine rouct wat goet ic verghave, ¹
dat ieghelijc daerbi quame ter soene.” 5600
Alsoe dat hoorde die hertoghe coene,
dien men noemde ‘van Bavier’,
ende Tulpijn, die bisscop fier,
spraken si beede: ²
“Houdt uwen paeys ende uwen vrede. 5605
So langhe alsoe wi sijn hier,
so en ontsiet u niet, coninc fier.
Wi sullen den paeys wel maken
jeghen onsen neve, in waren saken,
updat ghi sparen en wilt gheen goet.” 5610
Die coninc antworde metter spoet:
“Bi Gode, ghi heeren, neen ic niet.
Merct in u herte ende besiet:
Hoe soudic enech goet versparen? ³
Want, sijn wi eens, so sullen wi varen 5615
up die onghetrauwe Sarrasine
ende ghewinnen goet sonder pine.
Ende eist dat wi niet eens en sijn,
so sullen up mi die Sarrasijn
comen ende mijn rijc testoren. ⁴ 5620
Ende sonder u en can ic mi hier niet verweren, ⁵
want ghi, heeren die hier staet,
sijt ⁶ mijn helpe ende mijn raet
ende na mi thovet van kerstijnhede.
Verliesic tmine, ghi vaert mede, 5625
ghi en cont dat uwe niet behouden.” ⁷

1. [Hertaling] *Mine rouct wat goet ic verghave* < *Min vocht was gut iglicher vergab*.
[Weddige] WeNo vertaalt: “Meine Regelung war geeignet für jegliche Vergebung.” In WeGl
blijkt dat HiWe ‘voht’ afleidt van Mnl. ‘(ghe)voechte’, een zeer zeldzaam woord, waaraan
Verdam de betekenis “manier, wijze” (‘in deser vouchte’) toeschrijft. Een substantief
‘verghave’ met de betekenis “vergeving” is in het Mnl. onbekend.

2. [Hertaling] *beede* < *alle beyde*.

3. [Hertaling] *Hoe soudic enech goet versparen* < *Wie solt iglicher gut versparn*.

4. [Woordverklaring] *testoren*: verwoesten, vernielen.

5. [Hertaling] *en can ic mi hier niet verweren* < *kan ich mich ir nit berweren*. Onzeker,
vooral omdat het vers niet rijmt.

6. [Hertaling] *sijt* < *Syent*.

7. [Hertaling] *ghi en cont dat uwe niet behouden* < *Das uwer ir nit behalten können*.

Die heeren antwoorden: “God moete wouden,¹
ons Heere, onser alre eere,²
ofte wi u begheven emmermeere.”

Mettesen sijn ghegaen [108]
die heeren ter siden staen
ende berieden hem met staden,
hoe si dat beste daer inne daden.
Ende alsi wel beraden sijn,
baden si den bisscop Tulpijn 5635
dat hi die redene vertelle alleene
vore Karle, die si ghemeene
waren comen over een.
Hi antworde ghereet:
“Ghi heeren, ic saelt gherne doen 5640
vore Karle, den hogen baroen.”
Aldus sijn die heeren tesamen comen,
ende also Karel dat hadde vernomen
stont hi jeghen hem op.
Doe sprac Tulpijn, die bisscop: 5645
“Heere coninc, dies sijn wi beraden.
Wildijt doen,³ ten sal u niet scaden,
no niemene, dat hopen wi seere.”
Doe antworde Karel, die heere:
“Ic lovet gherne, hoe dat gaet,⁴ 5650
want ghij sijt mijn ghesworne raet.
Riet ghi mi iet dan goet,
ghi dadet quaet daer ane, heere bisscop vroet.”
“Hoort herwert, coninc fijn.
Hets dat ghi Ogiere, den neve mijn, 5655

Met het oog op het gereconstrueerde ‘wouden’ in vers 5627 komt alleen ‘behouden’ als rijmwoord in aanmerking, wat de omstelling noodzakelijk maakt.

1. [Woordverklaring] *wouden* (met genitief): beschikken over, zorgen voor. [Hertaling] *wouden* < *wenden*.

2. [Hertaling] *onser alre eere* < *von aller ere*.

3. [Hertaling] *Wildijt doen* < *Wollent ir es anders tun*. Het heeft weinig zin dat Tulpijn Karel zegt dat het ook goed zal aflopen als hij iets anders doet dan zijn pairs hem aanbevelen.

4. [Hertaling] *hoe dat gaet* < *wurd es gut*. Het rijmwoord is ‘raet’.

wat so hi wil, ¹ sult gheven, ²
 behoudenleke uws kints leven.
 Merct nauwe: wildi dit doen, ³ heere coninc fier?”
 “Dat selve ontboot u Ogier,”
 antworde Karel, die heere. 5660
 Tulpijn antworde: “Min no meere ⁴
 so en weet daer of die edel man.”
 “Ja,” sprac Karel, “eer ic dan,
 dit woude doen ende ics onberaden
 te doene ware, in der scade 5665
 ende in der scande blevic beede.”
 Die bisscop seede: ⁵ “Met vasten eede
 sullen wi u beloven hier
 algader, eist dat Ogier
 niet en ontfaet dese soene, 5670
 soe ⁶ sullen wi also helde coene
 u helpen in waren dinghen
 toter tijt, dat wijt ⁷ daertoe bringhen
 dat Ogier die soendinc wille ontfaen.”
 Die coninc antworde: “Sonder waen, 5675
 ic en ontsegghe niet dit commandement. ⁸
 Nochtan es mi wel onbekent
 wat mi Ogier heischen sal.
 Nu wille God ende goet gheval,
 ic willet willechleke anevaen 5680

1. [Woordverklaring] *was so hi wil*: alles wat hij wil.

2. [Hertaling] *wat so hi wil, sult gheven* < *Was sune er wil, sollent ir yme geben*.
Denkbaar ware ook: “Wat soene hi wil”.

3. [Hertaling] *Merct nauwe: wildi dit doen* < *Merkent eben, wolden ir dis tun*. Onzeker.
WeNo vertaalt: “überlegt genau, ob Ihr dies tun wollt”.

4. [Woordverklaring] *min no meere*: hoegenaamd niets. [Hertaling] *Min no meere* < *min nomen*.

5. [Hertaling] *seede* < *schwur*. Omdat dat wat volgt zelf geen eed is, maar de aankondiging van een belofte onder eed, is het zinnvoller hier ‘seede/seide’ te lezen en de rest van het vers tot de directe aanhaling te rekenen. [Weddige] HiWe maakt van de verzen 5668-5674 een vraag.

6. [Hertaling] *soe* < *Wie*.

7. [Hertaling] *dat wijt* < *das wissent*.

8. [Woordverklaring] *commandement*: opdracht, gebod.

Ogier te eeren ende die hem toestaen.”¹
Dit sprac Karel met seere
ende daernaer swoer een ieghelijc heere
den coninghe hulde, dat versteet.²
Doe davont nakede, ghingen si ghereet 5685
eten ende slapen daerna.
Smerghens vrouch, als ict versta,
stont Karel up ende menech man,
ooc menech pape, die beghan
an te doene die wade³ ons Heeren 5690
meneghe messe te vulbringhene. Gode teeren
sanc men daer anscine⁴
over die siele van Boudine.
Also men met groter werde
die messe hadde ghedaen,⁵ dede men ter erden 5695
den lachame besiden den hoochaltaer
in sinte Denijs kerke. Ende daernaer,
als die lachame begraven was,
keerde weder int palas
van Vranckrike die coninc fier. 5700
Van Denemerken die sterke Ogier
keerde in sine camere, daer hi te voren
ute quam. Die helt vercoren
sprac te sinen rudders sonder beede:
“Ghi heeren! Die lief ende leede 5705
met mi willen aventueren
ende dat soete metten sueren,
die comen hiertoe ende sweeren hier
mi houde,”⁶ sprac Ogier.
“Ende die dat niet te doene begheren, 5710

1. [Woordverklaring] *toestaen*: bijstaan, helpen, ondersteunen.

2. [Hertaling] *dat versteet* < *als ir es versteet*. Onzeker. Stoplapp met een in een Vlaamse tekst ongewone rijmvocaal.

3. [Woordverklaring] *wade*: kleding, het gewaad.

4. [Woordverklaring] *anscine*: duidelijk, voor iedereen zichtbaar? [Hertaling] *anscine* < *in schijne*.

5. [Hertaling] *hadde ghedaen*: ontbreekt in de Dt. tekst. HiWe emendeert: “Die messe volbracht”.

6. [Woordverklaring] *boude sweeren*: trouw zweren.

dien bevelic dat si keeren
– die bloode sijn, hets dat beste ghedaen –
van mi, want ic sal bestaen
sulke dinc, liede van herten coene
sullen daer ane hebben ghenouch te doene.” 5715

Alse Ogier hadde dese tale [109]
ghesproken, ¹ spronghen te male
vore sine rudders die bi hem saten
ende spraken: “Heere, of wi u laten,
so moete ons God scenden dan. 5720
Al woudi Karle, den hoghen man, ²
met stride bestaen in sinen sale,
wi sullen u altemale
helpen alse rudders fier.”
Daer was een rudder, hiet Reynier, 5725
die veertien jare ommeganc ³
Ogier ghedient hadde, dat was lanc,
ende ghevoert sinen scilt.
Hi sprac: “Bi der Gods ghewilt, ⁴
Ogier heere, van allen dien ⁵ 5730
rudders die hier bi ons sijn,
sone esser gheen te waren,
mer woude hi ⁶ u ter noot ontfaren,
ic soudene, ⁷ oft ics mochte,
verslaen, dats mijn ghedochte, 5735
met minen swerde Floriet.
Ende ware hi gheboren bet ⁸
dan iemen dien men vint nu,

1. [Hertaling] *ghesproken* < *Gerett*.

2. [Hertaling] *Al woudi Karle, den hoghen man* < *Al wolde Karle den hohen man*.

3. [Woordverklaring] *veertien jare ommeganc*: volle veertien jaar.

4. [Woordverklaring] *ghewilt* / *ghewelt*: macht, mogendheid.

5. [Hertaling] *dien* < *diesen*.

6. [Hertaling] *woude hi* < *wollent ir*. [Weddige] WeNo vertaalt “wollten welke von ihnen”, wat WeEm ertoe dwingt in de volgende regel ‘sie’ als object in te voegen.

7. [Hertaling] *soudene* < *solte*.

8. [Hertaling] *bet* < *biet*.

ic soude lettel, des ware ¹ ic u,
 sine maechscap achten na sijn leven, 5740
 up dat hi woude ter noot begheven
 sinen heere, dien hi kinde
 ghetrauwe, in dat ² hi minde
 die hem hout ³ sijn, alse ghi doet.”
 Doe sprac Ogier: “Ghi helde goet, 5745
 die ter noot met mi wilt varen,
 vant ⁴ u wapinen sonder sparen!
 Wi sullens hebben te doene.
 Ic sal jeghen den coninc coene
 sulke soene eescen, bi mijn leven, 5750
 hi soudese mi ⁵ wel node gheven.
 Nochtan en wert nemmermeer
 mijn kint versoent, hi gheve mi eer
 die soene die ic hem sal
 gaen ⁶ eescen.” Ende hiermede quamen al 5755
 Ogiers maghe daer inne ghegaen.
 Si spraken: “Neve coene, saen
 moochdi sijn in hoghen ende blide. ⁷
 Karel ontbiet u te deser tide
 met ons die alrebeste ⁸ dinc. 5760
 Noit en nederde hem ⁹ coninc

1. [Woordverklaring] *waren*: waarborgen, garanderen.

2. [Woordverklaring] *in dat / indien dat*: daarin dat.

3. [Woordverklaring] *bout*: trouw.

4. [Hertaling] *vant* < *want*. [Weddige] WeNo leidt ‘want’ af van ‘wenden’ en vertaalt “wendet, geht.”

5. [Hertaling] *mi* < *nu*.

6. [Hertaling] *gaen* < *geen*. [Weddige] WeNo verwijst naar vers 5749 en vertaalt ‘geen’ beide keren als “gegenüber, von” (Mnl. ‘jeghen’). In vers 5749 gaat het duidelijk om een voorzetsel. In 5755 is die functie eerder onwaarschijnlijk. Vandaar dat we voor ‘gaen’ opteren, al is ‘jeghen’ hier niet helemaal uitgesloten.

7. [Hertaling] *Neve coene, saen / moochdi sijn in hoghen ende blide* < *neve, kuner tegen, / Mugent ir uch in bogen und blijde*. Onze reconstructie is speculatief. In het Dt. rijmen de verzen 5756 en 5757 niet.

8. [Hertaling] *alrebeste* < *aller clugsten*. Mnl. ‘cloec’ komt hier niet in aanmerking. Omdat Mhd. ‘kluoc’ vooral een positieve betekenis heeft, die omschreven wordt als “fein, zierlich, zart, schmuck, hübsch” (*Lex I*, 1637-1638), lijkt ‘best’ als equivalent op zijn plaats.

9. [Woordverklaring] *bem nederen*: zich vernederen.

so seere alse Karel doet
omme te comene tuwen ootmoet
ende tuwere vrientscap mede.”¹
Ogier antworde ghereede² 5765
ende sprac: “Nu secht, ghi heeren van prise:”³
Wat ontbiet mi Karel, die grise?”
“Ic segghet⁴ u, neve,” sprac Tulpijn.
“U wil gheven die coninc fijn,
wat ghi dert eescen up ertrike, 5770
uteghenomen sijn kint ghewaerlike.
Mer, Ogier neve, dat verstaet:
meneghen nieuwen, subtijlen raet
sochten wi, eer wijt daertoe brochten,
dat wi van Karle hebben mochten 5775
die grote soene, die grote dinc,
eert⁵ otroyeerde⁶ die coninc.
Want wi moesten bi sekerheden
gheloven ende bi dieren eeden,
wi algader, die hier staen: 5780
en⁷ woudeet ghi die soene niet ontfaen
die wi hieschen van den coninc,
dat wi souden in ware dinc
hem helpen ende staen te staden
tote dier tijt, dat ghi beraden⁸ 5785
selve die soene tontfane sijt.”
Ogier antworde: “Te quader tijt,
heere bisscop, ende in sduvels name

1. [Hertaling] *mede* < *mit unser bed*. De laatste twee woorden van het Dt. vers schijnen omwille van het rijm op ‘gereyd’ toegevoegd te zijn.

2. [Woordverklaring] *ghereede*: aanstonds, direct.

3. [Hertaling] *van prise* < *von se*. [Weddige] WeNo emendeert tot: ‘von dise’, waarvan het Nl. equivalent ‘dese’ niet rijmt op ‘grise’.

4. [Hertaling] *segghet* < *sage*. Enclitisch ‘het’ als object door ons toegevoegd.

5. [Hertaling] *eert* < *Erent*. [Weddige] *Die große sune, das groß ding / Erent octroyerde den kunig* > “die große Sühne, die große Sache ehren den König, der sie bewilligte” (WeNo). HiWe en vermoedelijk ook LuFl hebben ‘erent’ als werkwoord geïnterpreteerd zonder rekening te houden met de syntactische structuur van de zin.

6. [Woordverklaring] *otroyeren / octroyeren*: in iets instemmen.

7. [Hertaling] *en* < *Und*.

8. [Woordverklaring] *beraden sijn*: bereid zijn.

so moet sijn, ¹ dat ghi u scamen nu wilt van mi. Ic waende verdient hebben wale, dat ghi mijn vrient soudet hebben ghewesen talre stont. Heere Namels, oom, nu doet mi cont dicke ende altemale: Eist een accort? Houdi u ant selve wort	5790
dat nu hevet ghesproken Tulpijn?” Namels antworde: “Neve mijn, ja ic. Ende en lovedijt ² niet mede, ³ so doedi scande ende lelechede allen den ghonen, die u bestaen.” ⁴	5795
“Ja,” sprac Ogier, “dit en was mijn waen niet te voren, dat ghi omme goet sout ⁵ u vleesch ende u bloet vercopen, hertoghe putertier. Al hebdi mi Karle, den fellen gier, vercocht, ⁶ ghi en sult mi niet connen gheleveren, wats ghesciet.”	5800
D oe die hertoghe ghehoorde, Namels, Ogiers woorde, begonste hi bedrouven ende sprac: “Ogier, ghi sult prouven daertoe connen ⁷ sonder waen: Al haddise alle, die u bestaen, te hulpe van uws vaders siden, dat ic nie te gheenen tiden	[110] 5810 5815

-
- [Hertaling] *so moet sijn* < *So mußent ir sin*.
 - [Woordverklaring] *loven*: goedkeuren, instemmen met iets.
 - [Hertaling] *en lovedijt niet mede* < *enlobe dis nit mide*.
 - [Woordverklaring] *enen bestaen*: verwant zijn met iemand.
 - [Hertaling] *sout* < *Wollent sollich*.
 - [Hertaling] *Al hebdi mi Karle, den fellen gier, / vercocht* < *Al hebbent ir Karlen den fellen gier, / Mich verdoht*. [Weddige] WeGl leidt ‘verdoht’ af van Mnl./Mhd. ‘verduncken’, waaraan hij de betekenis “dünken, scheinen” toewijst.
 - [Hertaling] *daertoe connen* < *Das zukonnen*. Reconstructie onzeker.

manne toren ¹ beriet ² sonder goet. ³
 Mer ghi dunct mi sijn onvroet,
 dat ghi den raet van uwen maghen
 ontsecht, ⁴ die u van kintscen daghen
 u lijf behouden hebben ende u eere.” 5820
 Ogier sprac: “Ic ontbeere
 gherne der maghe ⁵ die mi bestaen,
 nadien dat si mi swike slaen ⁶
 ter noot. ⁷ Dierghelike
 hate icse also ic doe Charloot, ⁸ 5825
 die mijn lieve kint slouch te doot.
 Besiet! ⁹ Oft ic u dan hate seere?
 Ja ic, bi Gode, onsen Heere,
 die waerlijc es Marien kint.
 Van uwer maechsibbe ¹⁰ wil ic twint 5830
 vort ane houden te gheenen daghen.
 Ende ware man, die mi woude ghewaghen ¹¹
 na desen daghe, dat ic u maech ware, ¹²

-
1. [Woordverklaring] *toren*: leed, verdriet.
 2. [Woordverklaring] *beraden*: berokkenen, aandoen.
 3. [Hertaling] *sonder goet* < *one gut*. Onduidelijk. WeNo vertaalt: “daß ich zu keiner Zeit Männern Leid zufügte ohne Gutes zu tun”.
 4. [Woordverklaring] *ontsegghen*: afwijzen, verwerpen, in de wind slaan.
 5. [Hertaling] *Ic ontbeere / gherne der maghe* < *nit ein bere / vor die mage*. Waar LuFl een bekende Mhd. uitdrukking (‘nit ein beere’) gebruikt, moet syntactisch gezien het predicaat hebben gestaan. De reconstructie blijft onzeker.
 6. [Woordverklaring] *enen swike slaen*: iemand in de steek laten.
 7. [Hertaling] *nadien dat si mi swike slaen / ter noot* < *Nach den das sie mir schlaen swijke / Also zu der noet*.
 8. [Hertaling] *Dierghelike / hate icse also ic doe Charloot* < *der gliche / Hette ich sie das ich zu Charloet*. Vers 5824 bevat een weesrijm, of ‘noot’ vormde oorspronkelijk met ‘Charloot’ en ‘doot’ een drierijm. Mogelijk is ook vers 5826 een toevoeging van LuFl, waarmee deze een weesrijm probeerde te vermijden nadat hij de positie van ‘noot’ veranderd had. Omdat de tekst eerder de indruk maakt dat er iets is toegevoegd dan dat er iets verloren is gegaan, houden we aan de voorhanden toestand vast zonder een hypothetisch vers toe te voegen. [Weddige] HiWe emendeert ‘das’ tot ‘als’ en ‘zu’ tot ‘tu’.
 9. [Woordverklaring] *besien*: toezien, opletten.
 10. [Woordverklaring] *maechsibbe*: bloedverwantschap, maagschap.
 11. [Woordverklaring] *ghewaghen*: vermelden, ter sprake brengen.
 12. [Hertaling] *Ende ware man, die mi woude ghewaghen / na desen daghe, dat ic u maech ware* < *Und was man der mir wolde gewagen / Nach disem tage, das ich uch mag, ware*.

hi worter mede ¹ openbare mijn dootslegghen viant. ²	5835
Ende ic bevele u te hant dat ghi verre gaet van mi, dat ic u nemmermeer bi comen moghe te gheenen daghe.	
Anders sal ic u met sulken slagghen wech jagghen, dat menre hiernaer of sal spreken over dusent jaer. Ende sijt ghi u selven hout, so vliet!”	5840
Also Ogier dus verbolghen siet Namels ende Tulpijn, die heere, ende Disdier, haesten si hem seere.	5845
Also deden al dandre mede. Uter camere met haestechede ghingen si van den Danoyse Ogier.	
Vor Karle quamen si scier ende seeden hem sonder waen hoet tpaerlement ³ ware vergaen ⁴ tusschen hem ende Ogier, den sterken.	5850
“In al dat ic can ghemerken,” sprac Tulpijn, “coninc, heere, Ogier es up u verbolghen seere ende es ghewapint, bi sinte Jan, met vierewerf twintech sijnre man, die rudders sijn van sterken leden.	5855
Eweleke hevet hi ons vrede dor u ontseit na desen daghe. Nu doet u man ende u maghe te wapine, coninc heere, want, wat daer ghesciet, hedenmeere ⁵	5860
sullen wi ons onderwinden niet.	5865

1. [Hertaling] *bi worter mede* < *Hie worden mit*. Onzeker.

2. [Woordverklaring] *dootslegghen viant*: doodvijand, vijand op leven en dood.

3. [Woordverklaring] *paerlement*: overleg, onderhandelingen.

4. [Hertaling] *boe tpaerlement ware vergaen* < *Hobe temperament weren furgan*.
[Weddige] WeGl leidt ‘temperament’ af van Mnl. ‘temperinge’ en vertaalt ‘hohe temperament’ als “hohe Erregung”.

5. [Woordverklaring] *bedenmeere*: vandaag nog.

Mer ghesciet u enech verdriet,
dat ware ons van herten leet.”
Dus keerden die heeren ende wel ghereet
spronghen ¹ vort Macarijs van der Losane,
Guweles ende Hardreit, als ic wane, 5870
die waren vol van reinardie.
Si vraechden: “Van Vranckerike coninc vri,
wat eist? Wil u die bisscop versaghen, ²
so dat ghi u van Ogier wilt laten jagen
uten lande ende uten rike? 5875
Hier es so vele volcs sekerlike,
Ogier mach u cleene deren.
Wildi u, coninc, verweren,
hens ³ vele minre dan niet.
Wi sullen u, oft ghijt ghebiet, 5880
Ogier helpen wederstaen.
Ic sal dat volc ten wapinen doen vaen.
Hier es menech rudder vri.”
Karel antworde: “Heere hertoghe, ⁴ dat si.
Hets mijn wille dat ghijt doet.” 5885
Die verradre dede metter spoet
al die rudders ten wapinen vaen.
Nu worden daer ghewapint sonder waen
vier dusent rudders in corter wile
eer dan men gaen soude eene mile. 5890

1. [Hertaling] *spronghen* < *sprang*.

2. [Woordverklaring] *versaghen*: bang maken.

3. [Woordverklaring] *bens*: het is niet [Hertaling] *Hens* < *Und*.

4. [Hertaling] *Heere hertoghe* < *Her hertzog*. Eigenlijk zou men hier en in vers 5886 meervoud verwachten